

СТАНОВИЩЕ

От проф. дсн Духомир Минев

Относно: дисертационен труд на тема „Публичните партийно-политически рефлексии: между груповата рационалност и социалните реалности” на Тошко Ангелов Кръстев, представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по научна специалност 05.11.01 социология, от професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата.”

1. Обща информация за дисертационния труд (може и за докторанта)

Като консултант на докторанта бих искал да подчертая, три негови качества, които особено ме впечатлиха – едното бих нарекъл научна почтеност (разбирана, като нагласа да се прави изследване, което едновременно отговаря на изисквания за научна валидност и за социална значимост, и полезност); второто е смелостта да се върви по този път, като се игнорират и дори нарушават някои шаблони (парадигмални и теоретични калъпи) на мислене и изследователска работа, които формират мейнстрийма в съвременните изследвания на обществата и третото качество е наличието на достатъчно ниво на ерудиция, което създава солидна база за реализирането на първите две качества.

И трите качества му бяха необходими защото без тях не би могъл да стигне до основното послание, което макар и имплицитно се съдържа в този труд, а то според мен е следното: централни компоненти на социално-политическата организация на съвременните развити общества пораждаат заплахи за рационалността (или интелигентността) на обществата, а следователно за целите, които си поставят обществата и траекториите на социална динамика, които избират да следват. По-конкретно, предизвиква се ерозия на политическата демокрация и ерозия на пазарния механизъм, който впрочем, днес съществува главно в някои учебници по икономика и в лексикона на политиците, но в самата икономика е буквално в руини.

Това послание е толкова важно и толкова тревожно, че дори и въпросът, за това доколко то е основателно, остава на втори план. Когато социалният изследовател се натъкне на признаци за такъв риск, той е длъжен да ги съобщи, за да могат други да подложат неговите опасения на проверка, като потвърждаването или отхвърлянето им са еднакво значими за науката и обществата. Впрочем, немалко изследователи биха се съгласили, че посланието има основания – например, И. Уолърстийн, който посочва, че

развитите общества са поели път към исторически безпрецедентна система на робство или Лучано Галино, който посочва признаци за възникване на цивилизационна криза.

Казаното изпъква ясно в **основната теза** на дисертационния труд, която гласи, че рефлексивността на партийнополитическите структури има специфика – тя съдържа силен манипулативен компонент, който деформира самата рефлексивност. Изкривяванията на рефлексивността, от своя страна, неизбежно пораждаат и деформации на социално-политическите решения и действия, пораждащи различни социални патологии. Деформирането на рефлексивността на партийнополитическите структури е отчасти преднамерено, но отчасти остава неосъзнато или частично осъзнавано от партийнополитическите структури. Нещо повече, поради самата еволюция на властта, разбираана като групов контрол върху политическия процес на вземане на решения, елементите на маинпулативност преживяват експанзия, усилват се и се разширяват. Ограничаването на такива промени в обществата в най-голяма степен зависи от производството на социално знание (знанието относно обществата) и ефективността на структурите гражданското общество.

Основната хипотеза на труда е, че рефлексите на партийнополитическите структури, не могат да отговорят по адекватен начин (и не съответстват) на предизвикателствата, пораждани от изключителното нарастване на комплексността на съвременните общества. Тази неконсистентност може да се схваща и като „остаряване” на партийнополитическите рефлексии, като представи за социалния свят, главно поради „остаряване” на механизмите за тяхното формиране. Но този процес на „остаряване” засяга не само партийнополитическите структури и техните рефлексии, но и цялата система на представителна демокрация в сегашния ѝ вид, и изправя партиите и обществата пред необходимостта от търсене на социални механизми за привеждане на партийнополитическата рефлексивност в съответствие с комплексността на обществата.

Самият труд е структуриран по традиционната схема - чрез *три основни глави*. В първата от тях се обсъждат ключови понятия, с които по-нататък се оперира в дисертацията, разглеждат се и някои по-важни форми, и продукти на партийнополитическите рефлексии. За отбелязване е, че още тук се забелязва значителна иновативност – например, чрез преодоляването на традиционната представа за рефлексивност. Втората глава е посветена на деформациите (изкривяванията) на партийно-политическите рефлексии. Тук е представена накратко общата теория на рефлексивността на Дж. Сорос, която също съдържа доста иновативни идеи; предлагат

се и се обсъждат различни типове изкривявания, като основния акцент е поставен върху манипулацията. и начините, по които се постигат тези изкривявания. Третата глава разглежда експанзията на използването на манипулации при упражняването на властта, опасността от преминаването на някакъв критичен праг и някои последствия от изкривяванията на партийно-политическите рефлексии. Според мен много ценен е и опитът, да се очертаят възможности за ограничаване на разширяващите се рефлексивни изкривявания.

2. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата, ясна характеристика на научните приноси: новост за науката (нови теории, хипотези, методи и др.); обогатяване на съществуващи знания; приложение на научни постижения в практиката и реализиран икономически ефект;

Като особено важно постижение на докторанта бих посочил идентифицирането на една огромна заплаха за съвременните развитие общества – упадък на тяхната рационалност. В по-конкретен план бих посочил *разглеждането на партийнополитическите рефлексии, във връзка с целевата рационалност на властващите групи, което позволява да се забележи и обсъжда спецификата на партийнополитическите рефлексии през призмата на фундаменталната цел, която задава рамките на (и същевременно - ограничава) рационалността на всяка властваща група, а именно - запазването и укрепването на нейните властови позиции. Именно от такава гледна точка изпъкват особено ясно коренните причини за деформациите на партийнополитическите рефлексии.*

Особена значимост придавам и на посоченият начин за поддържане на рационалната доминация на властващите групи – интелектуалното превъзходство се поддържа не чрез изпреварващ напредък на груповата рационалност, а чрез потискане на общата, социална рационалност.

Трудът съдържа и много други оригинални идеи, например, че рефлексивните изкривявания, до които властващите групи неизбежно прибъгват, постепенно се превръщат в основен механизъм за стабилизиране на социалния ред и неговият централен аспект - техните властови позиции и механизмите, които ги подкрепят. Непременно трябва да добавя обаче, че част от идеите в труда не са създадени на празно място, в някои случаи новостта е продължение на отдавна изказани съмнения или добре забравено старо.

Така например следи от представата за интелектуална доминация можем да намерим у А. Грамши и неговата културна хегемония; у Макс Вебер – в идеите му за

(рационална) доминация на рационалната бюрокрация. Още в началото на миналия век Лестър Уорд повдига въпроса и за изкуственото неравенство в интелигентността и начините на неговото поддържане (по-късно Ч.Р. Милз и други отново обсъждат този проблем). Последователи на К. Маркс посочват, че според него капитализмът е несъвместим с напредъка на рационалността на обществата („общата рационалност). Всъщност всяка социална система основана на големи неравенства и „силни” йерархии е несъвместима с напредък на рационалността. Хоркхаймер също е обърнал внимание на „Залезът на разума” и т.н.

Но заслугата на докторантът не е само в съживяването на тези теми, които изпадналият (в криза) анализ на обществата е изоставил отдавна. Докторантът предлага ново осмисляне на проблемите, нови аргументи и разширява тази тематика. Впрочем, дори и ако само беше насочил вниманието към тези забележителни инсайти на социалния анализ, мисля че приносът му щеше да бъде значителен.

3. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература (по негови данни). Числови показатели (брой цитати, импакт фактори). Вид на цитатите, (когато последните не са само споменаване в литературния списък, в интерес на кандидата е да представи ксерокопия на цитатите, за да се прецени характерът им);

Докторантът е направил изискваните от закона публикации. Публикуваните постижения досега не са получили отзвук в нашата и чуждестранна литература (чрез съответните показатели), поради краткия период след публикуването им.

4. Критични бележки на рецензента по представените трудове, включително и по литературната осведоменост на кандидата;

Имам две критични бележки към работата на докторанта. Първата се отнася до това, че популизма като манипулативна форма, не е разграничен от про-социални програми, стратегии и политики. Авторът сякаш се е повлиял от неолибералната мода, според която всички идеи и намерения с по-широка и позитивна социална насоченост се окачествяват като „популистки”. За пример може да се посочи идеята лансирана от една политическа сила за необходимите нива на пенсиите и работните заплати у нас. Българските „елити” и техният обслужващ (медиен и експертен) персонал автоматично отхвърлиха идеята като популистка, но малко по-късно тя бе лансирана от Европейския икономически и социален съвет. Втората бележка се отнася до автореферата – на места прекалената лаконичност поражда риск от някои неясноти.

5. Лични впечатления на рецензента за кандидата и други данни, непосочени в предхождащите точки;

Вече споделих някои лични впечатления от докторанта и не се връщам към това.

6. Мотивирано и ясно формулирано заключение.

Въпреки посочената бележка авторефератът отразява адекватно основното съдържание на дисертацията. Въз основа на изложеното по-горе убедено препоръчвам на уважаемото жури да предложи присъждането на Тошко Ангелов Кръстев образователната и научна степен „доктор” по научна специалност 05.11.01 социология, от професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата.”

Дата: 28.01. 2014

Подпис:

(Д. Минев)